

Néhány gondolat a klímaváltozáshoz való társadalmi-gazdasági alkalmazkodás kérdéseinek kutatásához

Az ezredforduló környékén, amikor már megerősödtek a Balaton-régió fejlesztésének intézményes keretei, létrejött a Balaton Fejlesztési Tanács, megalakult annak háttérszervezete, növekvő igény támadt a térség társadalmi, gazdasági fejlődéséhez szükséges statisztikai adatok elemzésére, illetve az adatgyűjtés körének bővítésére. Vizsgálati szempont volt az is, hogy helyesen történt-e a Balaton-régió lehatárolása, s hogy létezik-e balatoni identitás. Olyan kérdések vizsgálata is előtérbe került, mint ami a Balaton régió állandó és üdülőnépessége közötti különbség okainak vizsgálata, a népesség korösszetételének változása, a vándorlási különbözet okai.

A tömegkommunikációban többnyire csak globális felmelegedésként megjelenített éghajlatváltozás (klímaváltozás) előkelő helyen szerepel a világproblémák között. Az Eurobarométer felmérésekben is első helyen szerepel a Föld népességét veszélyeztető témák között:

- globális felmelegedés;
- nemzetközi terrorizmus;
- szegénység, élelmiszerhiány, ivóvízhiány;
- fertőző betegségek elterjedése;
- globális gazdasági visszaesés;
- nukleáris fegyverek elterjedése;
- fegyveres konfliktusok;
- növekvő világnépesség.

Az éghajlatváltozás, mely az elmúlt húsz év időjárásában Magyarországon elsősorban az időjárás egyre szélsőségesebbé válása mellett, több alkalommal valóban a hőmérsékleti melegrekordok megdőlésével járt, további veszélyeket is hordoz. Ilyenek lehetnek például, hogy:

- a mezőgazdaság nehezebb helyzetbe kerül;
- erdőterületek pusztulnak el;
- az ingatlanok értéke csökken;
- az emberek a megélhetési nehézségek miatt elvándorolnak;
- romlik az emberek egészségi állapota;
- a turizmus visszaesik;
- az UV-sugárzás miatt megnő a daganatos és a szembetegségek száma;
- tömeges halpusztulás következik be;
- a közösségek szétzilálódnak;
- az élővilág egyensúlya felborul;
- növekvő háztartási költségek (locsolás, klímaberendezés);
- új betegségek jelennek meg;
- ivóvízhiány, illetve vízminőségi problémák lépnek fel.

Ezeket a veszélyeket az itt élő emberek természetesen különböző mértékben érzékelik, így a balatoni régióban tovább pontosíthatók ezek az éghajlatváltozásból következő veszélyforrások:

- gyakoribbá válik a Balaton alacsonyabb vízszintje;
- csökken a Balaton-térségi idegenforgalom;
- nehéz helyzetbe kerül a Balaton-környéki borkultúra és élelmiszertermelés;
- a szükségessé váló öntözési, hűtési stb. költségek miatt veszít gazdasági versenyképességéből az üdülőkörzet;
- károsan befolyásolja a halállományt;
- romlik a vízminőség;
- munkahelyek szűnnek meg a mezőgazdaságban és az idegenforgalomban;
- növekszik a fiatalok elvándorlása, tovább öregedik a helyi népesség.

Ezek a problémák természetesen az éghajlatváltozástól függetlenül is fennállnak, így a legutóbbi népszámlálás eredményeinek tükrében különösen figyelemre méltó hazánk, és ezen belül is a Balaton-régió népességének elöregedése. Ugyanakkor a régió egyes városaiban népességnövekedést is tapasztalhattunk, éppen az idősebb korcsoportban, ami rámutat a balatoni régió vonzerejére. Már korábban is megfigyelhető volt egyes balatoni városok az átlagostól eltérő korstruktúrája, ami a nyugdíjasok Balaton-parti településre való költözésével is összefügghetett. Tapasztaltuk ezt korábban Balatonfüred esetében, de a korstruktúra változásánál jól kimutatható Siófok városánál is (a helyi hírportál például Siófok népességszámának növekedését észlelve a Miami-jelenségről írt, utalva az amerikai nyugdíjasok Floridába költözésének párhuzamára).

Az éghajlatváltozás pozitív hozadékkal is járhat a balatoni régióban:

- biztosabb alapra helyeződik a turizmus;
- új, melegkedvelő növények terjednek el;
- több kormányzati figyelmet kapnak és
- a közösségi szolidaritás új érzését ismerik meg a környezetében élők.

Ezekkel a kérdéseket is vizsgálja a Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Karának folyamatban lévő kutatása, mely egy kérdőíves vizsgálattal, az Éghajlatváltozással kapcsolatos értékrend és attitűdvizsgálat a Balaton térségben címmel foglalkozik ezzel a kérdéskörrel. (A témával foglalkozó kutatócsoport vezetője Kaszásné Leveleki Magdolna egyetemi docens, tagja – a szerző mellett – Albert József főiskolai tanár és Dombi Gábor óraadó.) Ez a vizsgálat természetesen nem előzmény nélküli.

A Balaton társadalom-földrajzi kérdéseivel a 20. század második felében elsősorban idegenforgalmi szempontból foglalkoztak. Az üdülőterület lehatárolása is elsősorban a közvetlen partmenti területekre, illetve az ehhez kapcsolódó háttértelepülésekre korlátozódott, de az üdülőhely lehatárolását adózási szempontból az üdülőhelyi díj kiszabásának területére is meghatározták. (Így például nem szedtek üdülőhelyi díjat olyan ipari településeken, mint például Balatonfüzfő.)

A balatoni üdülőkörzet területe is egyre bővült, miközben a területlehatárolási problémák az üdülőterület, a területfejlesztési kistérségek, és a közigazgatási beosztás szempontjából folyamatosan gondot okoztak. Kérdéses volt a Balaton-régió besorolása, hiszen a kiemelt üdülőkörzet területe lényegében egy közepes méretű megye területének felelt meg, az állandó népessége viszont egy kis megyéjével volt azonos.

Kutatási előzmények

Az ezredforduló környékén, amikor már megerősödtek a Balaton-régió fejlesztésének intézményes keretei, létrejött a Balaton Fejlesztési Tanács, megalakult annak háttér-szervezete, növekvő igény támadt a térség társadalmi, gazdasági fejlődéséhez szükséges statisztikai adatok elemzésére, illetve az adatgyűjtés körének bővítésére. Vizsgálati szempont volt az is, hogy helyesen történt-e a Balaton-régió lehatárolása, s hogy létezik-e balatoni identitás. Olyan kérdések vizsgálata is előtérbe került, mint ami a Balaton régió állandó és üdülónépessége közötti különbség okainak vizsgálata, a népesség korösszetételének változása, a vándorlási különbözet okai. A Balaton Fejlesztési Tanács háttérintézményének szervezeti egységeként megalakuló társadalomkutató csoport feladata, hogy a szociológiai felméréseken túl a hivatalos statisztikai kimutatásokban nem szereplő adatokat is megszerezze. Az ezzel kapcsolatos kutatások fellelhetők a www.balatonregion.hu honlapon, illetve publikálásra kerültek a *Comitatus Önkormányzati Szemle* hasábjain is. A folyóirat elsősorban a nyári tematikus számokban közli ezeket a publikációkat, de esetenként is megjelenik egy-egy Balatonnal foglalkozó tanulmány. (A cikkek jegyzéke a tanulmány végén.)

Oláh Miklós, a Balatoni Társadalomkutató Csoport vezetője a *Comitatusban* megjelent összefoglaló tanulmányában a népesség kérdéskörét a következőképpen írta körül:

„A régió népességére a két utóbbi népszámlálás időpontja között a kismértékű, de folyamatos csökkenés és a nagymértékű előregedés volt a jellemző, melynek a partközeli településeken a természetes szaporodás csökkenése, a térség egészében a pozitív vándorlási egyenleg előbbi jelenséget kiegyenlíteni nem tudó mértéke az oka. A Balaton régió népessége 1990 és 2001 között közel 2,4 százalékkal csökkent. Ezen belül a partközeli települések lakossága fogyott, míg a háttértelepüléseké kis mértékben emelkedett. A KSH adatai szerint a régió lakónépessége 2005. január 1-én 253 052 fő volt. A 0,6 százalékpontos négy év alatti növekedés főleg az időskorú népesség partközeli településeket érintő megtelepedése által bekövetkező vándorlási nyereségének a következménye. A közelmúlt demográfiai elemzései derítették fényt arra, hogy jelentős strukturális problémákkal kell szembenézni a régió állandó népessége belső összetételének alakulásában. Az országos trendnek megfelelő természetes népességfogyást a régióban valamilyen kompenzáta az országos átlaghoz viszonyítottan kedvező vándorlási egyenleg, ez azonban a lakosság egyre jelentősebb mértékű előregedéséhez vezetett. E folyamatot jó ideje tovább gerjeszti az a körülmény, hogy elérhető árú lakóingatlanok és egész éves egzisztencia híján jelentős mértékű az újonnan végzett, magas szinten képzett fiatal korcsoporthoz tartozók régióból történő elvándorlása...

A régió népességének előregedését az a tény is erősítheti a jövőben, hogy a régióban üdülőingatlannal rendelkező magyar állampolgárok közül is az idősebbek részéről tapasztalható a régióba költözés szándéka, akik már inaktívként és biztos egzisztencia tudatában tennék meg e lépésüket.

A térség állandó lakosságának előregedését jól jellemzi, hogy 2004-ben 6535 fővel több 60 éven felüli lakos élt a régióban, mint 1999-ben. Az elmúlt évek demográfiai tendenciáit figyelembe véve prognosztizálható, hogy a régió népessége 2041-re akár 215 ezerre is csökkenhet (vándorlás nélküli változat), a 65 évesek és az ennél idősebbek aránya a jelenlegi 15 százalékról megduplázódhat, vagyis eléri a 30 (Keszthelyi városé például a 40) százalékot. Mivel a prognózisok a régióba történő belföldi bevándorlás mérséklődésével számolnak, az üdülőkörzet népességmegtartó erejének viszonylagos megőrzése (jelentős területpolitikai beavatkozások híján) ma már csak a nemzetközi migrációtól várható. A régió demográfiai tendenciáinak endogén elemei mellett e folyamatot csak felerősíti a hazai és a külföldi állampolgárságú időskorúak üdülőkörzetbe történő megtelepedése, mely – különösen a gyógy-idegenforgalmi központok közelé-

ben és a Balaton-felvidék egyes településein – új turisztikai ágazattá ('silver economy', alkony-gazdaság) fejlődhet.” (Oláh, 2005)

Nemes-Nagy József egyetemi tanár vezetésével a regionális tudományos kutatócsoport a gazdaság teljesítményét mérő GDP számításokat is elkészítette a régióra. Érdeemes ezeket a számításokat összevetni Csíte András és Németh Nándor tanulmányával, amelyik Magyarország kistérségeinek jólétét vizsgálva egy másik mutatószámot alkalmazott.

A Balaton régió Magyarország egyik fejlett térsége, a legtöbb balatoni kistérség viszonylag magas életminőséget nyújt. Ugyanakkor jelentősek a belső, balatoni különbségek is (Füred és Hévíz, szemben a tapolcai, marcali és lengyeltóti kistérségek parttól távoli falvai). A balatoni kistérségek többségének relatív fejlettségi pozíciója szerény mértékben romlott a kilencvenes évek közepe óta.

A hévízi kistérség 1994-ben a harmadik legmagasabb 1 főre jutó GDP-vel rendelkezett, és maga Hévíz városa is több ízben mint Magyarország leggazdagabb települése híresült el.

Csíte András és Németh Nándor *Kistérségi HDI Magyarországon, 1994–2005.* című tanulmánya szerint „a kevésbé vagy közepesen fejlett kistérségek övezeteiből kiemel-

A Balaton régió Magyarország egyik fejlett térsége, a legtöbb balatoni kistérség viszonylag magas életminőséget nyújt. Ugyanakkor jelentősek a belső, balatoni különbségek is (Füred és Hévíz, szemben a tapolcai, marcali és lengyeltóti kistérségek parttól távoli falvai). A balatoni kistérségek többségének relatív fejlettségi pozíciója szerény mértékben romlott a kilencvenes évek közepe óta.

kedik ugyan egy-egy néhány kistérségből álló fejlődési centrumövezet (például Budapest–Budaörs–Gárdony, Balaton, Sopron–Szombathely térsége, Győr és Komárom környéke).”

Csíte András egy konferencia-előadásán megállapította, hogy az emberi fejlődés indexének (HDI) mutatószáma szerint a legfejlettebb Balaton környéki kistérség a balatonfüredi, nagyjából Csehország szintjén áll, a kevésbé fejlett keszthelyi az észti, az ennél kissé fejletlenebb tapolcai a bolgár, a legfejletlenebb lengyeltóti kistérség pedig a jordán szintet éri el. Ez utóbbi kistérség Magyarország leghátrányosabb (LHH) térségei közé tartozik.

2007-ben az 1 lakosra jutó GDP szempontjából sorba állított kistérségek között Hévíz a 7. helyre csúszott vissza, miközben még 2004-ben a 4. helyen állt. Balatonfüred

viszont tartja a 10. helyét. Az első 50 közé befér még a balatonföldvári, siófoki, balatonalmádi, fonyódi és keszthelyi kistérség, a tapolcai az 52–54. helyen tanyázik, míg a legtöbb, kevésbé fejlett településsel a marcali (101. hely) és a lengyeltóti (160. hely) kistérség rendelkezik.

Az elmúlt évtized társadalomkutatási tárgyú elemzéseit és a publikált cikkeket áttekintve az éghajlatváltozással összefüggésben több társadalmi-gazdasági probléma is előtérbe került. Az egyik a térség demográfiai és migrációs folyamataival is összefüggésben, a népesedés korösszetételének átalakulása, az állandó- és üdülónépesség számának változása, az idegenforgalmi hasznosításon túl a lakófunkció erősödése. A tudományos kutatás keretei között a későbbiekben az alábbi kérdésköröket tervezem körüljárni:

Milyen mértékben változott a balatoni régió népességének korstruktúrája, ezt mennyire befolyásolták a belső migráció folyamatai?

A gazdasági struktúra átalakulása következtében, a turizmus és az idegenforgalom mellett melyik ágazat képes megfelelő jövedelmet nyújtani a régió munkaképes korú

lakosságának? A mezőgazdaság, a szőlő és bormelész mellett lehet-e szerepe az idős-korúakat kiszolgáló egészségügyi és szociális szolgáltatásoknak?

Milyen konfliktusok voltak, illetve milyenek várhatók a régióban az éghajlatváltozás és a társadalmi-gazdasági változások következtében?

Vizsgálódó az éghajlatváltozással összefüggésben, elsősorban a Balaton vízszintjének változása miatti társadalmi konfliktusok hatásai is, így különösen a Balaton déli partján alacsony vízszint esetén, homokpadok és szigetek kialakulásának problémája, a Balaton vízpótlásának kérdése felvetődésekor, a régió túl térségeiben élők szempontjainak figyelembe vétele (gondolok itt például a Marcal-menti települések tiltakozó akciójára).

A nyugdíjas korú népesség Balaton-környéki lakóparkokban történő letelepedéseivel kapcsolatban a meglévő egészségügyi és szociális infrastruktúra is szűkös lehet, hiszen közvetlenül a Balaton-parton egyedül a siófoki kórház színvonala vethető össze a budapesti és megyei székhelyű kórházakéval (például a balatonfüredi térségben lévő egészségügyi kapacitások nem szolgálják a helyben élőket, számukra a veszprémi kórház áll rendelkezésre).

További kutatások szükségesek azokon a településeken, ahol az elmúlt évtizedekben valamiféle konfliktus keletkezett. Ezek egy része az időjárási viszonyokkal függött össze, mint például a Balaton déli partján lévő településeknél, ahol magas vízállás és viharos időszak idején a Balaton kiöntése, míg alacsony vízállás esetén szigetek kialakulása volt a jellemző. (Tipikus példa Balatonfenyves Önkormányzata, ahol a testület egy alkalommal a Balaton medrében egy újonnan létrejött átmeneti szigeten tartott demonstratíván ülést.) Közigazgatási kérdésekkel kapcsolatos konfliktus a Balaton észak-keleti csücskében volt jellemző, így Balatonvilágos a siófoki ellátások igénybevétele érdekében Somogy megyéhez kívánt csatlakozni. Az erről kiirt népszavazás ugyan az alacsony részvétel miatt eredménytelen lett, de a megyehatár-módosításra így is sor került.

E település szomszédságában egy más jellegű közigazgatási változásra indult kezdeményezés: Balatonakarattya önállóválni kívánt. Az erről szóló népszavazás sikeres volt, így a következő önkormányzati választás időpontjától kezdődően Balatonkenesétől különválik a vele egybeépült településrész.

A területi közigazgatás átszervezése kapcsán vita volt arról is, hogy hány járás legyen a Balaton mentén, és hogy legyenek a járási székhelyek. (Az eredetileg nyilvánosságra hozott tervben például nem szerepelt a Balatonalmádi járás, ami csak megerősítette Balatonvilágos megyeváltási szándékát.) Továbbra is kérdéses, hogy van-e realitása egy Balaton megye létrehozásának, vagy legalábbis a balatoni járasok kistérségek együttműködésének az eddiginél szorosabb és intézményesítettebb formájának kialakítására.

A Balaton régió turisztikai és lakóhely-fejlesztésének és jövőképeének fontos feltétele a kemény és lágy környezetszennyezések kezelése. A szőlő- és kertkultúra intenzív művelése kapcsán egyre több a panasz a zajhatásokra, de a fejlesztési elképzelések kapcsán is felvetődnek a fokozottabb terhelés miatti környezetvédelmi problémák. Így például a Badacsony és Fonyód között tervezett kompjárat kapcsán nemcsak közlekedésfejlesztési, hanem környezetterhelési problémák is felvetődtek. Megvizsgálódó, hogy a Balaton környéke – mint az idősebb hazai és külföldi nyugdíjas népesség letelepedési helye – mennyiben találkozhat a meglévő állandó népesség és a jelenlegi üdültulajdonosok elképzeléseivel. Ismét véleménykutatásokat lenne célszerű végezni a letelepedő külföldi ingatlantulajdonosok és a helyi lakosok kapcsolatáról is.

Érdemes megkutatni a régió települési polgármestereinek véleményét. Ezt a kutatást megalapozandó vizsgáltam az önkormányzati sajtó alapján a prominens polgármesterek megnyilvánulásait.

Polgármesterek az Önkormányzat című folyóiratban

A TÖOSZ folyóirata tág teret ad a polgármesterek megnyilvánulásainak. 2009 májusától elindult egy sorozat, melyben polgármesteri életutakat mutatnak be, 2010-től pedig a Polgármesteri Akadémia kapcsán nyilvánulnak meg hosszabb-rövidebb formában a települések első számú vezetői. Feldolgoztam az interjúkat abból a szempontból, hogy mennyire foglalkoznak környezetvédelmi kérdésekkel, milyen témákban tartják fontosnak a nyilatkozók a klímaváltozás, az energiahatékonyság kérdéseit.

2010 januárjától 2012 júniusáig összesen 17 számot elemeztem, ebből 7 duplaszám, 2 pedig tripla szám volt. Az alábbi települések kapcsán találtam érdemi információt (megjegyezve, hogy néhány település több alkalommal is megjelent a lapban): Abasár, Ajak, Albertirsa, Alsómocsolád, Alsóörs, Apagy, Berhida, Battonya, Boda, Csesztreg, Csorvás, Domszóló, Dunaföldvár, Györsövényház, Halimba, Hernád, Ikrány, Kömlőd, Lajosmizse, Lesence, Medgyesegyháza, Nagyharsány, Nagykanizsa, Nemesdéd, Nyékládháza, Ostoros, Ócsöd, Pilisszentiván, Rácalmás, Répcelak, Révfülöp, Rinyakovácsi, Szakácsi, Szamosszély, Százhalombatta, Szentendre, Szentes, Szilvág, Szorgalmatos, Szőlősgyörök, Tab, Velence, Veresegyház, Vésztő, Zalaszentgrót.

(Megjegyzés: Az idézett polgármesteri véleményeket természetesen nem tekinthetjük reprezentatívnak, mivel a folyóirat szinte kizárólag a TÖOSZ-tag települések polgármesterei számára biztosít fórumot, s bár ez a legnagyobb önkormányzati szövetség, nyilvánvalóan nem fedi le a települési önkormányzatok teljes körét.)

A legtöbbit említett témakör a szennyvízhálózat kiépítése, illetve néhány esetben a szennyvíztisztító létesítése volt. A településvezetők közül többen azzal büszkélkedtek, hogy 100 százalékos a szennyvízhálózatba bekötött lakások aránya, de volt olyan település, ahol két évtized alatt 15 százalékról 85 százalékra sikerült kiépíteni a rendszert.

A második legnagyobb témakör az intézményfelújításokhoz kapcsolódott, az egyik interjúban kifejezetten hangsúlyozták, hogy ez „energiatakarékos szemléletű” volt. Azt, hogy ennek köze van a klímaváltozáshoz, egyedül a százhalombattai polgármester hangsúlyozta. A településvezetők döntő többsége csupán mint eredményt sorolta fel az iskola, illetve az óvoda nyílászárócserejét, valamint fűtési rendszerének korszerűsítését.

A fűtési rendszer rekonstrukciójánál külön kategóriát képeznek azon települések, ahol ezt összekötötték a biomassza felhasználásával. Több esetben az ilyen biomassza kazánokat gyümölcsfaággal, illetve nyesedékkal táplálták.

Egy másik, kevésbé népes település csoport a geotermikus energiát hasznosította, sok esetben a korábban gyógyfürdő céljából igénybe vett termálfvízhez kapcsolódott. Volt azonban olyan településvezető, aki arról számolt be, hogy a hőforrást korábban „ledugózták”, tehát még hasznosításra vár.

Néhány település a környezettudatosságot azzal érzékelteti, hogy virágosítási programban vesz részt. A folyóirat újságírója egy alkalommal megjegyzi, hogy ez különösen azon településeken jellemző, ahol hölgy áll a falu élén. (A nyugdíjba vonuló férfi polgármesterek környezettudatosságát viszont azzal lehet jellemezni, hogy kedvenc hobbiként többnyire a kertészkedést jelölik meg.)

Néhány település az alternatív energiaforrásokra magánberuházás keretében gondol, az egyik polgármester azt támogatja, hogy a faluban szélenergia-park épüljön, míg egy másik arra büszke, hogy városában bioetanol-üzem létesült. Mindkét esetben abban bízunk, hogy jelentős helyi adóbevételek származnak az iparüzési adókból.

Volt olyan település, ahol biobrikett előállításával foglalkoztak, máshol viszont a fóliasátrás zöldségtermesztés érdekében kívánták hasznosítani a geotermikus energiát. Akadt olyan település is, ahol a hőszivattyú mellett napkollektorokat is alkalmaztak.

Külön cikk foglalkozott a geotermális energiát alkalmazó települések tapasztalataival. Veresegyházán 1993-tól kezdték kiépíteni a közintézményekben a termálfűtési rendszert.

Ma már egyetlen intézményben sem alkalmaznak hagyományos fűtési rendszereket, sőt a helyi lakosok számára is hozzáférhetővé tették a termálvizes fűtést. 2010-től azon lakosok, akik maguk építik ki a fűtési rendszerhez való csatlakozó vezetékét, a mindenkori gázár 60 százalékán kapják az energiát, amennyiben ezt az önkormányzat építi ki, akkor az ár 70 százalékos. A termálfürdőjéről híres Cserkeszőlön ugyanez a szisztéma nem volt kivitelezhető, a hagyományos 600 négyzetméteres porták miatt, viszont az újonnan épülő lakóparkban a veresegyházi szisztémát alkalmazzák azzal az eltéréssel, hogy a gáz áránál mindössze 20 százalékkal adják olcsóbban a termálvizes fűtési energiát. Hajdúszoboszló városában pedig egyenesen geotermikus erőművet terveznek.

A környezetvédelemmel kapcsolatban a hulladékszállítás megszervezését is pozitívan említik néhányan, összefüggésben a helyi személtlerakó megszüntetésével. Volt olyan polgármester, aki viszont azért szorgalmazta a regionális hulladékfeldolgozó-rendszer személtlerakatainak létrehozását, hogy ezáltal munkahelyek létesüljenek, s így csökkenjen a munkanélküliség a falujában.

Néhány esetben problémákat is jeleztek a polgármesterek. Így például az egyik Szentendre környéki település azért nem tud pályázni sem a helyi szennyvíztisztítóra, sem a központi telepre való kapcsolódáshoz szükséges 12 kilométeres szennyvízvezetékre, mert ugyan a Nemzeti Szennyvízelvezetési Programban még úgy szerepel a település, hogy ott helyben kell szennyvíztisztító művet létrehozni, de ezt a környezetvédelmi hatóság természetvédelmi okokból mégsem engedélyezi.

A Polgármester Akadémia egyik tematikus előadásához kapcsolódva a szamossélyi polgármester kifejezetten főleg adminisztrációnak tartotta a közbeszerzési eljárást. Egy másik polgármester csupán ennek többletköltségeit kárhóztatta.

Battonya polgármestere viszont nem a környezeti kérdések, hanem egy másik világprobléma, a szegénység és az éhezés miatt került a lapba, hiszen ő helyben ez ellen kíván elsősorban küzdeni.

Összegezve: az éghajlatváltozás kérdése a polgármestereknél – spontán említésként – csak nagyon ritkán, illetve csak közvetve jelenik meg, ugyanakkor a környezeti kérdések egyre nagyobb súllyal jelennek meg mind a problémák, mind az eredmények között.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás A TÁMOP-4.2.2.A-11/1/KONV-2012-0064 azonosító számmal ellátott „Az éghajlatváltozásból eredő időjárás szélsőségek regionális hatásai és a kárenyhítés lehetőségei a következő évtizedekben” elnevezésű projekt, „Az éghajlatváltozással kapcsola-

tos attitűd, mentalitás, történeti és kortárs alakzatok, A klímaváltozás okainak és következményeinek etikai szempontú vizsgálata és pedagógiai vonatkozásai” című alprojekt keretében zajlott.

Irodalomjegyzék

Csibe András és Németh Nándor: *Kistérségi HDI Magyarországon, 1994–2005*. (2007) Előadás ppt-je I. Balatoni Társadalomkutatói Fórum 2007. október 13. Gyenesdiás. Megjelent: *Az életminőség területi differenciái Magyarországon: a kistérségi szintű HDI becslési lehetőségei* címmel, Budapesti Munka-

gazdaságtani Füzetek MTA Közgazdaságtudományi Intézet - Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék Budapest, 2007 BWP – 2007/3 szám 1-67.

Oláh Miklós (2005): *(Ki)Útkereső Balaton régió*. 15. 8–9. sz. 23–33.

Melléklet

A Comitatus Önkormányzati Szemlében a Balaton régióról megjelent cikkek (válogatás)**2001. évi 7–8. szám:**

Takács Laura: *A Balaton régió megjelenése a tervezési-statisztikai régiók fejlesztési dokumentumaiban.* 29–41.

Kirsch Magdolna: *Helyzetkép a Balaton környékének gazdaságáról.* 104–115.

Zákonyi Ferenc: *Balaton megye.* 116–118.

2002. évi 7–8. szám:

Oláh Miklós: *Az érintettek többségén nem múlik – Vélemények és javaslatok a Balaton régió területi kérdéseiről.* 52–71.

Futó Péter és Kalmár Koppány: *A Balaton környéki kis és középvállalkozások és a regionális vállalkozásfejlesztés.* 72–85.

Simon Károly: *Volt, van, lesz – A Balaton régió kialakulásának folyamata.* 86–92.

2003. évi 7–8. szám:

Oláh Miklós: *Egy rendhagyó régió, rendhagyó helyi társadalmáról.* 27–41.

Oláh Miklós, Retz Tamás és Dombi Gábor: *Szőlész-borász vizsgálat a Balaton régióban.* 37–46.

2005. évi 5. szám:

Oláh Miklós: *A Balaton térségének gazdasági-társadalmi jellemzői és regionális intézményfejlesztési alternatívái.* 14–31.

2005. évi 7. szám:

Bíró Péter és Benyó Balázs: *Az önkormányzatok gazdaságfejlesztésben betöltött szerepének vizsgálata a Balaton Kiemelt üdülőkörzetben.* 66–70.

2005. évi 8–9. szám

Lócsei Hajnalka és Németh Nándor: *A Balaton régió gazdasági ereje.* 7–21.

Oláh Miklós: *(Ki)Útkereső Balaton régió.* 23–33.

2006. évi különszám:

Dombi Gábor: *A Balaton térségének társadalmi, politikai és gazdaságföldrajzi jellemzői.* 23–46.

Csalagovits István: *Parttalan viták a Balaton térségéről és a „Balaton szindróma” rejtett dimenzió.* 46–70.

2009. évi 7–8. szám:

Oláh Miklós, Dombi Gábor és Retz Tamás: *Veszíthet versenyképességéből a Balaton! A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet pályázati aktivitása és forrásszervezési eredményessége az NFT I–II. időszaka alatt.* 3–31.

Retz Tamás: *A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet helye és részesedése az ország idegenforgalmában.* 55–67.

2010. évi 8–9. szám:

Dombi Gábor: *Demográfiai folyamatok hatásai a Balaton térségben.* 35–50.

Retz Tamás: *A balatoni turizmus forgalmi adatainak változása.* 50–60.

Dombi Gábor, Oláh Miklós és Retz Tamás: *Munkanélküliségi folyamatok hatásai a Balaton-térségben.* 60–75.

Kabai Gergely és Oláh Miklós: *Gazdasági Kamarától a TDM-ig – Vállalkozási együttműködések a Balatonnál.* 75–87.

Kabai Gergely: *„Sajnos a szőlő egy évben egyszer terem...” – A Balaton környéki borászok gazdálkodásának és együttműködésének helyzete 2010 elején.* 87–100.

Retz Tamás: *A helyi adóbevételek alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet településeim.* 100–106.

Pósa Péter: *A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet fejlesztésének néhány közigazgatási problémája.* 110–149.

Agg Zoltán
Pannon Egyetem, MFTK,
Társadalomtudományok és Nemzetközi
Tanulmányok Intézet